

การค้าแบบแลกเปลี่ยน : วิธีการค้าที่ท้าทาย ความสามารถของคนไทย

สมยศ แซ่มซ้อย

ระบบการค้าระหว่างประเทศของโลกในปัจจุบันถ้าหากคิดตามศึกษากันอย่างใกล้ชิดแล้ว จะพบว่าในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา เป็นระยะของการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้นส่วนหนึ่ง เกิดมาจากความล้มเหลวของระบบการค้าของโลกเอง และอีกส่วนหนึ่ง เกิดจากความไม่สมดุลในการทำรายได้จากการส่งออกของบางประเทศจนถึงกับมีการใช้มาตรการที่ไม่เป็นธรรมชาติ เข้าไปแทรกแซงตลาดการเงิน ซึ่งมีผลเกี่ยวเนื่องกับระบบการค้าของโลก จากสาเหตุดังกล่าวมาแล้ว ทฤษฎีที่มีความเชื่อมั่นในระบบการค้าเสรีก็มีอันต้องถูกทำลายไปโดยปริยาย นอกจากนั้นการที่ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจจำวันไปสนใจกับการขยายกำลังทางการทหารและการพัฒนาทางด้านอวกาศมากเกินไป จนปล่อยให้ระบบเศรษฐกิจภายในประเทศเคลื่อนไหวอย่างเชื่องช้า การค้าระหว่างประเทศต้องตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ในขณะที่เดียวกันหลาย ๆ ประเทศ อย่างเช่น กลุ่มประชาคมยุโรปและญี่ปุ่นต่างก็ใช้นโยบายปกป้องทางการค้าอย่างรุนแรง และได้กลายเป็นแบบอย่างให้ประเทศต่าง ๆ นำวิธีการปกป้องทางการค้าออกมาใช้กันบ้าง ซึ่งลัทธิการปกป้องทางการค้าหรือการมุ่งที่จะพยายามให้การค้าของประเทศตนมีความได้เปรียบอีกประเทศหนึ่งด้วยการใช้มาตรการต่าง ๆ นั้น เป็นลักษณะหนึ่งของลัทธิพาณิชย์นิยม (MERCANTILISM) ซึ่งเกิดในระหว่างศตวรรษที่ 15-16 ^{1/} โดยมีความคิดว่า "ประเทศควรจะต้องสงวนเงินทองไว้ให้มากที่สุด เท่าที่จะมากได้ และจะต้องหาทางนำเงินทองเข้าสู่ประเทศให้ได้มากที่สุดโดยการส่งสินค้าออกไปขาย จะต้องส่งเสริมช่วยเหลือสินค้าอุตสาหกรรมทุกทาง แม้ว่าจะต้องเสียผลประโยชน์ไปก็ตาม" เมื่อระบบการค้าของโลกปัจจุบันเริ่มการใช้นโยบายชนิดที่เรียกว่า ถอยหลังเข้าคลอง วิธีการในการดำเนินการค้าแบบโบราณจึงถูกนำมาขัดฝุ่นแล้วมีการนำกลับขึ้นมาใช้ใหม่ ในลักษณะที่ค่อนข้างจะทันสมัยขึ้น วิธีการดังกล่าว ก็คือ วิธีการค้าแบบแลกเปลี่ยน (COUNTER TRADE) นั้นเอง

^{1/} เจ. เอ. ฮัต เจสสัน "ลัทธิเศรษฐกิจ" สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2523

การค้าแบบแลกเปลี่ยน เป็นระบบการค้าวิธีโบราณที่มีการใช้กันตั้งแต่ยุคแรก ๆ ที่มีการค้าขายกัน แต่ปัจจุบันได้มีการนำวิธีการค้าแบบนี้ขึ้นมาใช้อีกครั้งด้วยความมุ่งหมายเพื่อที่จะแก้ปัญหาการค้าระหว่างกัน เนื่องจากในช่วงปี 2521-2522 ฐานะทางการเงินของประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลกได้รับความกระทบกระเทือนอัน เป็นผลมาจากวิกฤตการณ์น้ำมัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่ยากจนหรือแม้แต่ประเทศมหาอำนาจบางประเทศก็ตาม วิกฤตการณ์ครั้งนั้นได้ก่อให้เกิดภาวะหนี้สินท่วมฉ่ำเงินตราต่างประเทศ และทุนสำรองก็ร่อยหลอลงจนไม่สามารถสั่งซื้อสินค้าจากต่างประเทศได้ ผลกระทบเกิดขึ้นกับทุกประเทศ แม้แต่ประเทศผู้ส่งออกน้ำมัน เองก็ได้รับผลกระทบกระเทือนด้วย เนื่องจากในปัจจุบันราคาน้ำมันในตลาดโลกได้ตกต่ำลง มีผลทำให้รายได้จากการขายน้ำมันหดหายไปด้วย โครงการต่าง ๆ ที่ได้มีการวางแผนไว้ตั้งแต่ช่วงที่น้ำมันยังมีราคาสูงอยู่ต้องชะงักลง ประเทศผลิตน้ำมันทั้งหลายจึงต้องคืนรชนชวนขวายที่จะผลักดันโครงการตามแผนของตนให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้น วิธีการที่พอจะดำเนินการได้ในช่วงภาวะการค้าโลกซบเซา ก็คือ การใช้วิธีการค้าแบบแลกเปลี่ยน

สำหรับรูปแบบของการค้าแบบแลกเปลี่ยนนั้น มีหลายวิธีและหลายชื่อด้วยกัน วิธีต่าง ๆ มักจะนำไปใช้ในการปฏิบัติเพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์ของแต่ละประเทศดังนี้ ^{2/}

1. การแลกเปลี่ยนโดยตรง (BARTER)
2. การชื้อแบบชดเชย (COMPENSATION)
3. การชื้อตอบแทน (COUNTERPURCHASE)
4. การชื้อกลับ (BUY-BACK)
5. การแลกเปลี่ยนทดแทน (SWAP)
6. การลับเปลี่ยน (SWITCH)
7. การหักลบ (OFFSET)

^{2/} สรุปข่าวธุรกิจ ธนาคารกสิกรไทย ปีที่ 16 ฉบับที่ 8 ประจำงวด 16-30 เมษายน 2528

ในส่วนของประเทศไทยนั้น มีการใช้วิธีการค้าแบบแลกเปลี่ยนอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2524 และทางการได้ให้ความสำคัญของระบบการค้านี้ ด้วยการตั้งเป็นคณะกรรมการแลกเปลี่ยนสินค้า นำเข้าที่สำคัญกับสินค้า เกษตรและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกของรัฐ เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2528 โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน รัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ 7 กระทรวง รวมทั้งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นกรรมการ และผู้อำนวยการแห่งประทศไทย เป็นกรรมการและเลขานุการ นับเป็นการแสดงเจตนาของทางรัฐบาลที่จะสนับสนุนการค้าแบบแลกเปลี่ยนทั้งในภาครัฐบาลและภาคเอกชน คณะกรรมการชุดดังกล่าวมีหน้าที่กำหนดนโยบาย มาตรการ ตลอดจนหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขต่าง ๆ ในการแลกเปลี่ยนสินค้าในรูปแบบรัฐต่อรัฐ และรัฐกับเอกชน ทั้งให้มีหน้าที่พิจารณาอนุมัติข้อเสนอของกระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่หลังจากได้แต่งตั้งคณะกรรมการชุดนี้มาได้ 11 เดือน รัฐบาลก็ได้ประกาศยุบคณะกรรมการชุดนี้ลง เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2529 โดยให้นำเรื่องการแลกเปลี่ยนสินค้าที่จะมีขึ้นในอนาคตไป เข้าที่ประชุมคณะกรรมการพัฒนาการส่งออกแทน ซึ่งทางรัฐบาลได้ให้เหตุผลในการยุบคณะกรรมการชุดนี้ว่า เพื่อไม่ให้เป็นการทำงานซ้ำซ้อน

อย่างไรก็ตาม สำหรับในภาคเอกชนแล้ว การค้าแบบแลกเปลี่ยนยังคงมีอยู่ต่อไป ซึ่งทางราชการเองก็ไม่ได้ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าแบบแลกเปลี่ยน และเป็นที่น่าสังเกตได้ว่า ภาคเอกชนระดับท้องถิ่นบริเวณชายแดนไทย-ลาวหรือไทย-กัมพูชา ได้ใช้วิธีการค้าแบบแลกเปลี่ยนเช่นกัน วิธีการค้าแบบแลกเปลี่ยนนี้สามารถระบายสินค้าส่วนที่เกินความต้องการภายในประเทศได้อย่างดี วิธีการค้าเป็นวิธีที่ง่าย ๆ มักจะทำการแลกเปลี่ยนในรูปของสินค้าต่อสินค้า โดยมีการเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิตทั้งสองฝ่าย แล้วส่งของตามที่ได้ตกลงกันไว้แล้ว โดยยึดหลักมูลค่าเท่ากัน เป็นเกณฑ์ และมักจะไม่มีสัญญาระบุห้ามนำสินค้าที่แลกเปลี่ยนไปขายต่อยังประเทศที่สาม

เริ่มตั้งในยุโรป

จุดเริ่มต้นของการค้าแบบแลกเปลี่ยนยุคใหม่ได้เริ่มก่อตัวแบบเป็นรูปเป็นร่างขึ้นในยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ศูนย์กลางธนาคารต่าง ๆ ของยุโรป ในกรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย และเชื่อมโยงกับศูนย์กลางการเงินในลอนดอนกับนิวยอร์ก ธุรกิจการค้าแบบแลกเปลี่ยนได้ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากมีธนาคารต่าง ๆ เข้ามาเสนอบริการนี้กับลูกค้าโดยคิดค่าบริการสำหรับการจัดการ และค่าข้อมูลข่าวสารเป็นราย ๆ ไป

ซึ่งธนาคารและบริษัทในเครือที่เปิดให้บริการการค้าแบบแลกเปลี่ยนที่ตั้งสำนักงานอยู่ในประเทศ
อังกฤษมีดังนี้

ธนาคาร/บริษัทในเครือธนาคาร	ขอบข่ายการค้าเป็นงานการค้าแบบแลกเปลี่ยน
1. บริษัท CITICORP INTERNATIONAL TRADING CO. INC.	- รับผิดชอบกับประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกา ตะวันออกกลาง เอเชีย ลาตินอเมริกา สำหรับสินค้าทุกชนิด รวมไปถึงการเจรจา ระหว่างสองฝ่าย
2. GRINDLAYS BANK	- รับผิดชอบกับประเทศต่าง ๆ ในตะวันออกกลาง แอฟริกา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ ประเทศแถบแปซิฟิก สำหรับสินค้าทุกชนิด มูลค่าสินค้าที่ตกลงแลกเปลี่ยนต้องไม่น้อย กว่า 2 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ
3. บริษัท INVESTMENT INSURANCE INTERNATIONAL (MANAGERS) LTD.	- มีความชำนาญพิเศษในด้านการวิเคราะห์ ความเสี่ยงทางธุรกิจและการเมือง สามารถปรับนโยบายของบริษัทที่ต้องการทำ การค้าแบบแลกเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ ได้ โดยไม่เสียผลประโยชน์ บริษัทมีข้อมูล ข่าวสารและทำการวิเคราะห์ความเสี่ยง ทางด้านธุรกิจและการเมืองไว้ให้บริการ
4. บริษัท LLOYDS BANK INTERNATIONAL LTD. (BARTER AND COUNTERTRADE DEPT.)	- รับบริการจัดการแลกเปลี่ยนสินค้าทั่วโลก ในมูลค่าไม่ต่ำกว่า 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ มีความชำนาญพิเศษในด้านโครงสร้าง เอกสารสัญญา การบริหารงาน และแลกเปลี่ยนสินค้าในทุก ๆ แบบ โดยผ่านช่วย งานของธนาคาร LLOYDS

ธนาคาร/บริษัทในเครือธนาคาร	ขอบข่ายการค้าดำเนินงานการค้าแบบแลกเปลี่ยน
5. บริษัท MANUFACTURERS HANOVER EXPORT FINANCE LTD.	- รับบริการจัดการแลกเปลี่ยนสินค้าทุกชนิดทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศรมาเนีย อเมริกาใต้ ประเทศในตะวันออกกลาง และประเทศในภาคพื้น ตะวันออกไกล โดยผ่านหน่วยงานทางธนาคาร MANUFACTURERS HANOVER
6. MIDLAND BANK GROUP. (INTERNATIONAL TRADE SERVICES)	- รับบริการจัดการแลกเปลี่ยนสินค้าทุกชนิดทั่วโลก โดยผ่านสำนักงานตัวแทนของธนาคาร MIDLAND BANK ที่มีสาขาทั่วโลก
7. NATIONAL WESTMINSTER BANK (COMMODITIES UNIT)	- ให้บริการคำปรึกษาและแนะนำในด้านวิชาการและ การจัดตั้ง พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกทางด้าน การเงินแก่บริษัทที่ต้องการทำการค้าแบบแลกเปลี่ยน
8. STANDARD CHARTERED BANK - (GROUP CORPORATE MARKETING DEPT.)	- ให้บริการช่วยเหลือและจัดการด้านการค้าแบบแลกเปลี่ยน โดยผ่านหน่วยงานของธนาคาร STANDARD CHARTERED GROUP ที่มีอยู่ทั่วโลก

นอกจากธนาคารและบริษัทในเครือแล้วยังมีบริษัทที่ทำธุรกิจให้บริการติดต่อและจัดการเรื่องการค้าแบบแลกเปลี่ยนอีก 40 บริษัทที่เปิดดำเนินการในประเทศอังกฤษ บริษัทเหล่านี้จะมีความชำนาญในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในด้านข้อมูลข่าวสารทางการค้าและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของแต่ละประเทศที่สาขาของบริษัทนั้น ๆ ไปตั้งอยู่ แต่มีข้อที่น่าสังเกตอยู่ประการหนึ่งว่า น้ำมันเชื้อเพลิงซึ่งเป็นสินค้าในการผลิตภาคอุตสาหกรรมมีการแลกเปลี่ยนกันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแลกเปลี่ยนน้ำมันดิบกับสินค้าและบริการดังจะพิจารณาได้ดังนี้

การแลกเปลี่ยนน้ำมันดิบกับสินค้าและบริการต่าง ๆ

ประเทศผู้เสนอแลกเปลี่ยน	สินค้าที่เสนอ	ประเทศที่รับแลกเปลี่ยน	สินค้าและบริการที่จะแลกเปลี่ยน
อิรัก	น้ำมันดิบ	ศรีลังกา	- ใบชา 3 แสนตันต่อปี
อิรัก	น้ำมันดิบ	อินเดีย	- การก่อสร้างตามโครงการของรัฐบาลอิรักมูลค่า 150 ล้านดอลลาร์สหรัฐ
อิรัก	น้ำมันดิบ	ฝรั่งเศส	- เครื่องบินและอาวุธยุทโธปกรณ์
อิรัก	น้ำมันดิบ	สหภาพโซเวียต	- อาวุธและการก่อสร้าง
อิรัก	น้ำมันดิบ	บราซิล	- รถยนต์โฟล์คสวาเกนและเนื้อสด
อิรัก	น้ำมันดิบ	ฝรั่งเศส	- การก่อสร้าง
อิรัก	น้ำมันดิบ	ฝรั่งเศสและอิตาลี	- ท่อส่งน้ำมันมูลค่า 500-800 ล้านดอลลาร์สหรัฐ
อิหร่าน	น้ำมันดิบ	กรีซ	- อัญหิช ฝ้ายและไข่ มูลค่า 300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ
อิหร่าน	น้ำมันดิบ	ญี่ปุ่น	- รถยนต์ของบริษัทนิสสัน และเหล็กจากบริษัท ไทเบสตีล
อิหร่าน	น้ำมันดิบ	เยอรมันตะวันตก	- เหล็ก
อิหร่าน	น้ำมันดิบ	ยูโกสลาเวีย	- เรือเดินทะเลจะต้องสร้างเสร็จและส่งมอบในปี พ.ศ. 2530
อิหร่าน	น้ำมันดิบ	สหภาพโซเวียต	- การก่อสร้าง
อิหร่าน	น้ำมันดิบ	ไต้หวัน	- เครื่องจักรคิดเป็นมูลค่าร้อยละ 70 ของน้ำมันที่แลกเปลี่ยน

ประเทศผู้แลกเปลี่ยน สินค้าที่เสนอ ประเทศที่รับแลกเปลี่ยน สินค้าและบริการที่จะแลกเปลี่ยน

กาตาร์	น้ำมันดิบ	เกาหลีใต้	- การก่อสร้าง เท่ากับมูลค่า น้ำมันดิบ 1.57 ล้าน บาร์เรลล์
กาตาร์	น้ำมันดิบ	ญี่ปุ่น	- การก่อสร้างบริษัทซูมิโต โม และ เฮียนได
กาตาร์	น้ำมันดิบ	ฝรั่งเศส	- การก่อสร้าง
กาตาร์	น้ำมันดิบ	อิตาลี	- การก่อสร้าง
ซาอุดีอาระเบีย	น้ำมันดิบ	อังกฤษ/สหรัฐอเมริกา	- เครื่องบินโบอิงและ เครื่อง โรลส์รอย มูลค่า 1 พัน ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ
		บราซิล	- ผลิตภัณฑ์น้ำมันมูลค่า 50 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และ กระดาษ น้ำตาล เหล็ก
		บราซิล	- น้ำตาลมูลค่า 147 ล้าน ดอลลาร์สหรัฐฯ
อาบูดาบี	น้ำมันดิบ (2 ล้านตัน)	ฝรั่งเศส	- เครื่องบินมิราจ 18 ลำ
มาเลเซีย	น้ำมันดิบ	บราซิล	- แร่เหล็ก มูลค่า 30 ล้าน ดอลลาร์สหรัฐฯ และมี แผนที่จะขยายการค้าแบบ แลกเปลี่ยน เป็น 200 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

เป็นที่นิยมในตะวันออกกลาง

เมื่อหันมาวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่การค้าแบบแลกเปลี่ยน เป็นที่นิยมกันมากในตะวันออกกลางนั้น คง เนื่องจากประเทศตะวันออกกลางมีน้ำมันซึ่งเป็นสินค้าที่มีความคล่องตัวในการขายมากกว่าสินค้าชนิดอื่น เพราะทุกประเทศต่างก็ต้องการน้ำมันประกอบกับน้ำมันในตลาดโลกมีราคาตลาดต่ำลง การขายน้ำมัน เป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะประสบปัญหา ดังนั้นการค้าแบบแลกเปลี่ยนจึง เป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับการแก้ปัญหาได้

แต่จากการวิเคราะห์ของนักเศรษฐศาสตร์ที่ศึกษา เรื่องการค้าแบบแลกเปลี่ยนพบว่า สินค้าเกือบทุกชนิดสามารถทำการค้าแบบแลกเปลี่ยนได้ แต่จะมีความคล่องตัวมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการโดยส่วนรวมของสินค้านั้นในตลาดโลก รวมทั้งความจำเป็นของสินค้านั้นด้วย และที่สำคัญ ก็คือ จะต้องมีความรู้ในการอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอและรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานตัวแทนในต่างประเทศและบุคลากรที่มีความสามารถในการเก็บข้อมูลความเคลื่อนไหวทางการค้าและการเมืองของประเทศต่าง ๆ นอกจากนี้ระบบเชื่อมโยงระหว่างสาขาทั่วโลกจะต้องมีความคล่องตัว อย่างในกรณีของตะวันออกกลางนั้น เนื่องจากมีบริษัทน้ำมันขนาดใหญ่ของโลกจำนวนมาก เข้าไปตั้งสำนักงานอยู่พร้อมกับมีธนาคารพาณิชย์ของประเทศนั้น ๆ เข้าไปตั้งสาขาอยู่ ดังนั้น การดำเนินการค้าแบบแลกเปลี่ยนจึงมีความสะดวกมากกว่าประเทศอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม สำหรับประเทศอื่น ๆ นอกจากตะวันออกกลาง การค้าแบบแลกเปลี่ยนก็ได้เริ่มเคลื่อนไหวอย่างคึกคักไม่ว่าจะเป็นในลาตินอเมริกาหรือแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งได้มีการประชุมและเสนอให้มีการใช้วิธีการค้าแบบแลกเปลี่ยนภายในกลุ่มมากยิ่งขึ้น เมื่อต้นปี 2529 ซึ่งประเทศไทยก็มีศักยภาพเพียงพอที่จะแลกเปลี่ยนสินค้ากับกลุ่มสมาชิกอาเซียนได้ และเมื่อไม่นานมานี้ทางการของประเทศไทยก็ได้ประกาศว่าจะส่งเสริมให้สิงคโปร์เป็นศูนย์กลางการค้าแบบแลกเปลี่ยนในเอเชีย พร้อมกับมีการเตรียมก่อสร้างโกดังไซโลต่าง ๆ เพื่อรองรับสินค้าประเภทธัญพืชที่จะมีการแลกเปลี่ยนกันด้วย ถ้าหากสิงคโปร์ทำได้สำเร็จโอกาสที่จะได้ผลประโยชน์จากค่านายหน้าและค่าธรรมเนียมก็มีอยู่มาก

ประเทศไทยจะอย่างไร

สำหรับประเทศไทยซึ่งเพิ่งมีการเลือกตั้งเสร็จไปเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 ที่ผ่านมามีการเลือกตั้งรัฐบาลชุดใหม่ วิธีการค้าแบบแลกเปลี่ยนน่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งของรัฐบาลชุดนี้ เพราะในรัฐบาลชุดที่แล้ว เขาได้ยุบคณะกรรมการแลกเปลี่ยนสินค้าของรัฐไปแล้ว เหลือไว้แต่การแลกเปลี่ยนของภาคเอกชนซึ่งมีทั้งระบบที่เป็นทางการและระบบไม่เป็นทางการ แต่จากการที่นักวิชาการและนักธุรกิจบางกลุ่ม เสนอให้มีการสนับสนุนและให้ความสำคัญต่อการค้าแบบแลกเปลี่ยน และควรส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้ความสามารถในการทำการค้าแบบแลกเปลี่ยนจากบริษัทต่างชาติที่มาตั้งในประเทศไทย เรื่องนี้จึงเป็นเรื่องที่น่าพิจารณาอย่างมาก

การค้าแบบแลกเปลี่ยนนั้น เป็นเสมือนทางเลือกใหม่ที่ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีสินค้าต่างประเศมากมายกับประเทศที่ต้องการแก้ปัญหาการขาดดุลการชำระเงินของประเทศ แต่สำหรับกรณีของประเทศไทยนั้น ดูจะเป็นเรื่องที่ยากลำบาก เพราะเป็นประเทศเดียวในเอเชียขณะนี้ที่ทำการค้าแบบแลกเปลี่ยนมากที่สุด และสิ่งที่จะทำให้อินโดนีเซียสามารถทำเช่นนี้ได้ ก็เพราะมีบริษัทการค้าระหว่างประเทศของญี่ปุ่น เข้าไปมีส่วนช่วยสนับสนุน ทางด้านเงินทุน เกี่ยวกับกิจการน้ำมันในประเทศอินโดนีเซียไว้มากเช่นกัน บริษัทการค้าระหว่างประเทศของญี่ปุ่นที่มีบทบาทช่วยทำให้อินโดนีเซียสามารถแลกเปลี่ยนสินค้าได้อย่างคล่องตัว ก็คือ บริษัทการค้าระหว่างประเทศ SOGO SHOSHA สำหรับประเทศไทยนั้น บริษัทการค้าระหว่างประเทศของญี่ปุ่น เข้ามาดำเนินการในประเทศไทยเป็นจำนวนไม่น้อย และเชื่อว่าคงจะดำเนินการค้าแบบแลกเปลี่ยนไปบ้างแล้วในลักษณะที่ไม่เป็นทางการนัก นอกจากนั้น ยังมีสำนักงานตัวแทนของธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศไม่น้อยกว่า 3 แห่ง ที่เปิดรับบริการด้านการค้าแบบแลกเปลี่ยน โดยทางฝ่ายต่างประเทศเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด ซึ่งเรื่องการค้าแบบแลกเปลี่ยนนี้จะต้องเป็นความลับที่สุด โอกาสที่ทางการจะรู้มีน้อยมาก เพราะมีการเปิดเลดเตอร์ออฟเคเรดิท เหมือนการซื้อขายตามปกติ แต่จะมีการหักกลบลบหนี้กันโดยธนาคารพาณิชย์เป็นผู้ดำเนินการให้ ดังนั้น โอกาสที่การค้าแบบแลกเปลี่ยนจะขยายตัวในประเทศไทยจึงมีความเป็นไปได้ โดยภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการแต่เท่าที่ผ่านมามองจะเห็นได้ว่าภาคเอกชนของไทยเองก็ยังไม่มีความพร้อมมากนัก ที่จะดำเนินการทั้งนี้เป็นเพราะขาดกำลังทุน บุคลากร และเครื่องอำนวยความสะดวกทางการสื่อสาร

อย่างไรก็ตาม การที่ยังมีคนมอง เห็นความสำคัญของการค้าแบบแลกเปลี่ยนก็ยังมีความหวังว่าต่อไปในอนาคตพ่อค้าผู้ส่งออกของไทยคงจะมีความสามารถยิ่งขึ้นบน เวทีการค้าโลก

การแลกเปลี่ยนสินค้าของไทยกับประเทศต่าง ๆ

ปี	รายการ	ส่งออก (ตัน)	นำเข้า (ตัน)
พ.ศ. 2524	- แลกข้าวโพดกับปุยจากสหภาพโซเวียต	200,000	103,736
	- แลกข้าวโพดกับปุยจากรูเมเนีย	200,000	123,834
พ.ศ. 2525	- แลกน้ำตาลกับเครื่องบิน Casa Nurtanio จากอินโดนีเซีย	-	-
	- แลกมันสำปะหลังกับปุยจากเกาหลีใต้	88,000	50,000
พ.ศ. 2526	- แลกมันสำปะหลังกับปุยจากเกาหลีใต้	100,000	60,000
พ.ศ. 2527	- แลกมันสำปะหลังกับปุยจากเกาหลีใต้	100,000	60,000
พ.ศ. 2528	- แลกมันสำปะหลังกับปุยจากเกาหลีใต้	185,000	110,000

ข้อสังเกต เกี่ยวกับการค้าแบบแลกเปลี่ยนของไทย

1. ในอดีตที่ผ่านมาหลังจากที่ได้มีการ เสนอความคิด เรื่องการค้าแบบแลกเปลี่ยน และได้มีการดำเนินการมาได้ระยะหนึ่งแล้ว ปรากฏว่า มีเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ในวงราชการบางท่าน ไม่เห็นด้วยกับวิธีการค้าแบบนี้ เพราะถือว่าเป็นการค้าแบบไม่ปกติ กล่าวคือ ไม่มีการใช้เงิน เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน และไม่มีการเก็บกำไรตามการค้าแบบเสรี ในขณะเดียวกัน กล่าวกันว่า การค้าแบบแลกเปลี่ยนนี้ เป็นการดำเนินการที่อาจจะผิดกฎของ GATT ซึ่งจาก กระแสความคิดนี้เองจึงน่าจะมีส่วนทำให้การค้าแบบแลกเปลี่ยนของไทยในอดีตไม่ขยายตัวมาก เท่าที่ควร

2. ผู้ที่อยู่ในวงราชการบางคนทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการค้าอาจจะขาดผลประโยชน์ที่เคยได้ เนื่องจากการค้าแบบแลกเปลี่ยน เป็นวิธีการค้าที่อาศัยสัญญาและการส่งมอบเป็นสิ่งสำคัญ โดยไม่ให้ความสำคัญเรื่องเงินมากนัก ดังนั้น การไปติดต่องานเพื่อส่งออกหรือนำเข้าก็อาจจะไม่ต้องดำเนินการ เหมือนกับการค้าแบบปกติที่มีความยุ่งยากซับซ้อน จนอาจถึงกับต้องมีการเสียเงิน เบี้ยบ้ายรายทาง เพื่ออำนวยความสะดวกในการส่งออก หรือนำเข้า ดังนั้น ข้าราชการที่เกี่ยวข้องบางคนจึงขาดรายได้จากการค้าแบบนี้ไป

3. การค้าแบบแลกเปลี่ยนต้องอาศัย เทคนิควิธีการและการศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบมีการคาดการณ์ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง ทั้งยังจะต้องรอบรู้ในด้านการเมืองของประเทศคู่ค้าด้วย ซึ่งบริษัทที่มีความสามารถพิเศษที่จะทำการค้าแบบแลกเปลี่ยนอย่างนี้มีไม่มากนัก

4. เท่าที่ผ่านมายุทธการค้าระหว่างประเทศของไทยซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะทำการค้าแบบแลกเปลี่ยนได้ ยังทำการค้าแบบแลกเปลี่ยนไม่มากนัก ยกเว้นกรณีของบางบริษัท ซึ่งสามารถทำการค้าแบบแลกเปลี่ยนได้ตั้งแต่แรกเริ่ม แม้ว่าจะไม่ได้ดำเนินการเองทั้งหมด เพราะได้อาศัยหน่วยงานของยุทธการค้าต่างประเทศ รวมทั้งธนาคารพาณิชย์บางแห่งทำให้สามารถดำเนินการค้าแบบแลกเปลี่ยนได้ แต่สำหรับยุทธการค้าอื่น ๆ ที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนจากรัฐบาลยังมีขีดจำกัดในการติดต่อทำการค้าแบบแลกเปลี่ยน

5. บริษัทที่ทำธุรกิจด้านการส่งออกและนำเข้า ในประเทศไทยยังขาดแรงสนับสนุนทางการเงิน ซึ่งผิดกับบริษัทที่ทำธุรกิจด้านการค้าระหว่างประเทศในต่างประเทศ เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา หรือประเทศในยุโรปซึ่งมักจะมีบริษัทเงินทุน เป็นของตัวเอง ทำให้การดำเนินกิจการ เป็นไปอย่างคล่องตัวและสามารถกำหนดนโยบายหรือวางแผนการบริหารได้อย่างเป็นอิสระโดยไม่ต้องพะวงในเรื่องการบริหารเงินสด

6. รัฐบาลควรส่งเสริมให้ภาคเอกชนไทยมีความรู้และเข้าใจ เรื่องการค้าแบบแลกเปลี่ยนมากขึ้น เพราะปัจจุบันบริษัทของคนไทยที่ยังไม่มีความสนใจในเรื่องนี้มากนัก ดังนั้น เงินค่าคอมมิชชั่นและ เงินนายหน้าส่วนหนึ่งจึงตกไปอยู่กับบริษัทต่างประเทศ ซึ่งในกรณีนี้ ถ้าหากบริษัทหรือธนาคารพาณิชย์ของไทยมีความสามารถ เข้าดำเนินการเองได้ เงินค่าคอมมิชชั่นและนายหน้าจะตกอยู่ในประเทศไทย

7. การค้าแบบแลกเปลี่ยนที่ไทยควรทำและได้ประโยชน์สูงสุด คือ การทำการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่ขาดแคลนเงินตราต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มอินโดจีนและพม่า ซึ่งการแลกเปลี่ยนสินค้ากับประเทศเหล่านี้ไทยสามารถหาวัตถุดิบราคาถูกได้ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถระบายสินค้าอุตสาหกรรมและสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีเกินความต้องการภายในประเทศส่งออกไปยังประเทศในภูมิภาคใกล้เคียงเหล่านี้ และโดยปกติแล้วไทยมีสินค้าเกรดที่ไม่ได้มาตรฐานสำหรับประเทศในยุโรปและอเมริกา แต่สามารถส่งออกไปขายกับกลุ่มประเทศนี้ได้

อย่างไรก็ตาม มีข้อพึงระวังของการค้าแบบแลกเปลี่ยนสำหรับสินค้าบางชนิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าเกษตรกรรมที่ไม่ตรงกับความต้องการของผู้ที่ประสงค์จะแลกเปลี่ยนกันแล้วนำสินค้าไปทุ่มตลาด ซึ่งจะมีผลทำให้ราคาส่งออกสินค้าเกษตรตกต่ำลงได้ นอกจากนี้ ในบางกรณีที่มีการเร่งแลกเปลี่ยนสินค้ามากเกินไปจนทำให้ราคาของสินค้าที่แลกเปลี่ยนกันสูงกว่าราคาตลาดที่ควรจะเป็นในขณะนั้น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การค้าแบบแลกเปลี่ยนนั้น เป็นวิธีการค้าที่ถือว่าเป็นมาตรการเสริมการส่งออกวิธีธรรมดาได้ แต่ในอดีตที่ผ่านมา ภาคเอกชนและรัฐบาลยังขาดการให้ความสนใจอย่างจริงจังซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย เพราะวิธีการค้าแบบแลกเปลี่ยนนี้เป็นอีกหนทางหนึ่งที่สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่ประเทศไทยได้ ในขณะเดียวกันการที่มีเสียงเรียกร้องจากภาคเอกชนให้ทางการส่งเสริมการศึกษาและเรียนรู้ประสบการณ์จากบริษัทต่างชาตินั้น แสดงให้เห็นว่าขณะนี้ได้เริ่มมีการให้ความสนใจและเตรียมพร้อมที่จะดำเนินธุรกิจการค้าแบบแลกเปลี่ยนกันอย่างจริงจังแล้ว แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาในขณะนี้ก็คือ ทางการจะให้ความสนับสนุนมากน้อยเพียงใดและภาคเอกชนของไทยจะมีความสามารถในการดำเนินธุรกิจนี้หรือไม่ เป็นเรื่องที่ต้องคอยติดตามกันต่อไป อย่างไรก็ตาม ทุก ๆ ฝ่ายคงจะต้องร่วมมือกันทำงานนี้เพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติแล้วความสำเร็จคงจะส่งผลสะท้อนกลับมายังประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ